

دارو و تجهیزات پزشکی در جمهوری خودمختار نخجوان

مقدمه

مجموعه ای از بحران ها و تورم فوق العاده در سال های اخیر، وابستگی شدید کشورهای در حال توسعه به واردات دارو، واکسن و تجهیزات پزشکی را آشکار کرده است. جمهوری آذربایجان نیز با این مشکل مواجه است، جایی که آنها قصد دارند از طریق بومی سازی صنایع جایگزین بر واردات غلبه کنند.

بحران انرژی ۲۰۱۴-۲۰۱۷ و متعاقب آن کاهش ارزش منات (واحد پولی جمهوری آذربایجان)، هزینه واردات دارو را چند برابر کرد و این وضعیت در طول همه گیری کووید-۱۹ بدتر شد، زمانی که کمبود و افزایش قیمت داروهای ضد ویروسی و داروهای ایمنی در سراسر جهان وجود داشت. در نهایت، وقتی دور دیگری از رشد قیمت محصولات دارویی در سال های ۲۰۲۲-۲۰۲۳ در پس زمینه افزایش بی سابقه تورم وارداتی جهانی، دولت آذربایجان را بر آن داشت تا، سیاست کاهش تدریجی واردات دارو و احداث کارخانه های مشترک با برخی از کشورها (بویژه ترکیه، روسیه و تایلند) در منطقه شهرک صنعتی پیراللهی در نزدیکی باکو را با جدیت دنبال کند.¹

¹ . <https://caliber.az/en/post/209186/>

برای جمهوری آذربایجان، افزایش قیمت واردات دارویی یک مشکل فوری نیازمند چاره اندیشی محسوب می شود. ظرفیت بازار دارویی داخلی این کشور هر سال در حال افزایش است و آذربایجان با جمعیتی بالغ بر ۱۰ میلیون نفر برای سرمایه‌گذاران بالقوه جذاب است. علاوه بر این، با توجه به عمق روابط تجاری منطقه ای، وجود موافقت نامه های گمرکی با کشورهای CIS، توافقنامه تجارت ترجیحی با ترکیه و پاکستان، با اعضای سازمان کشورهای ترک، جمهوری آذربایجان را به کشوری با پتانسیل صادراتی بالا تبدیل شده است.

وقتی به آمار صادرات و واردات کلی کشور جمهوری آذربایجان طی سال ها و ماههای اخیر توجه کنیم، آمار وارداتی این کشور در سال ۲۰۲۳ نسبت به سال ۲۰۲۰ با ۱۸.۸ درصد رشد همراه بوده که بخش واردات دارو و تجهیزات پزشکی نیز از این امر مستثنی نبوده است. ارزش واردات کالا به آذربایجان در سال ۲۰۲۳ بالغ بر ۱۷.۲ میلیارد دلار بوده است. واردات کالا در سال ۲۰۲۳ به میزان ۲.۷۴ میلیارد دلار رشد داشته است (ارزش واردات کالا به آذربایجان برابر با ۱۴.۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ بوده است).²

همانطور که تجربه بسیاری از کشورهای اروپای شرقی، خاورمیانه و آسیای جنوب شرقی نشان می دهد، می توان از طریق ساخت کارخانه های نسبتاً کوچک "بسته بندی"، که در آن داروها از واردات تأمین می شود، یک صنعت ملی داروسازی رقابتی و کاملاً موثر شکل داد. مواد و سایر اجزای تولید شده توسط شرکت های دارویی جهانی تأمین و سپس خط تولید داخلی راه اندازی می شود. این مسیر بهینه برای بازارهای نوظهور است، زیرا حاشیه سود هزینه مواد اولیه و محصول نهایی بسته بندی شده بسیار قابل توجه است. آذربایجان نیز در این مسیر حرکت می کند که از سال ۲۰۱۹ به تدریج پنج شرکت مستقر در محدوده شهرک صنعتی پیراللهی به ثبت رسیده اند و در این شهرک چندین شرکت برای تولید سرنگ یکبار مصرف، ایجاد شده اند. سرمایه گذاری مشترک آذربایجان و روسیه برای تولید داروهای ضد دیابت و سایر محصولات دارویی نیز در این شهرک قابل مشاهده است.³

کارخانه جدید داروسازی مشترک آذربایجان و ترکیه **Gen Pharma Caucasus Manufacturing Operations LLC**، سرمایه گذاری مشترک جدید با مشارکت شرکت سرمایه گذاری آذربایجان با سهم ۲۹ درصد و مابقی با مشارکت شرکت های ترکیه **GEN İlaç ve Sağlık Ürünleri Sanayi ve Ticaret A.Ş** - که مالک

² . <https://trendeconomy.com/data/h2/Azerbaijan/TOTAL>

³ . <https://caliber.az/en/post/209186/>

۶۶ درصد و SIA Pharmaceutical LLC است – تا سال ۲۰۲۵ ایجاد خواهد شد. این کارخانه داروسازی ۴۲ نوع دارو (قرص، کپسول، شربت، سوسپانسیون) را در دوزهای مختلف با استفاده از فناوری‌های ترکیه تولید خواهد کرد. کل سرمایه‌گذاری در این شرکت حدود ۳۴.۹ میلیون دلار خواهد بود که ۳۴ درصد آن سرمایه‌گذاری‌های خصوصی از جمهوری آذربایجان و ۶۶ درصد وجوه سرمایه‌گذاری خارجی است.⁴

پیش‌بینی می‌شود با شروع به کار خطوط تولید مشترک دارویی در شهرک پیراللهی، حدود ۱۵ مورد از داروهای مصرفی در داخل جمهوری آذربایجان کاهش قیمت برای صادرات به جمهوری‌های مشترک المنافع (CIS) روبرو خواهند شد.

از سوی دیگر شرکت داروسازی اسرائیلی BioPharmax قصد دارد با سرمایه‌گذاری در شرکت‌های تولید دارو در آذربایجان، محصولات آن را به کشورهای حاشیه خزر صادر نماید. ۵ اخیراً مذاکراتی با شرکت‌های داروسازی در هند، ازبکستان، کوبا، مجارستان، اتریش و قطر نیز جهت مشارکت در تولید دارو در آذربایجان انجام شده است.

علیرغم سرمایه‌گذاری هنگفت در قالب شهرک‌های صنعتی مانند سومقاییت، بالاخانی، مینگه‌چویر، قاراداغ، پیراللهی، آغدام و جبرائیل، بنا به دلایل متعددی از جمله عدم دسترسی مستقیم، سرمایه‌گذاری‌چندانی در نخجوان اتفاق نیفتاده است، هر چند که در ماه‌های اخیر از برنامه توسعه پنج ساله نخجوان و ایجاد منطقه آزاد تجاری صحبت می‌شود، اما فراهم‌سازی زیرساخت‌ها و کارهای عمرانی لازم به چندین سال زمان نیاز دارد. لذا اغلب مایحتاج مردم این منطقه، از طریق واردات از باکو تأمین می‌شود. جمهوری آذربایجان ۵۶۰ میلیون دلار را در سال ۲۰۲۳ به واردات دارو اختصاص داده بود. ۶ طی ماه‌های ژانویه تا مه ۲۰۲۴، ۱۰۶۶۸ تن محصولات دارویی به قیمت ۲۱۷.۸۹ میلیون دلار از خارج وارد این کشور شده است.⁷

دارو و تجهیزات پزشکی و بیمارستانی نخجوان نیز از طریق ثبت سفارش در انبار مرکزی واقع در شهر نخجوان صورت می‌گیرد. این انبار که توسط بخش خصوصی اما با نظارت مستقیم وزارت بهداشت نخجوان اداره می‌شود، داروها و تجهیزات پزشکی که توسط داروخانه‌ها و مراکز درمانی سفارش داده می‌شود را تجمع و به دولت مرکزی در باکو منتقل می‌نماید.

⁴ . <https://caliber.az/en/post/209186/>

⁵ . Ibid.

⁶ . <https://trendeconomy.com/data/h2/Azerbaijan/TOTAL>

⁷ . <https://abc.az/en/news/149574/azerbaijan-reports-decline-on-import-of-medicines>

دولت مرکزی نیز ضمن بررسی سفارش ها طبق استانداردها و قوانین موجود، داروها و تجهیزات را خریداری و به انبار مرکزی نخجوان ارسال می کند.

از زمان تغییرات سال ۲۰۲۳ شامل: ۱- تغییر رئیس مجلس اعلای نخجوان و برکناری آقای واصف طالبوف (که روابط بسیار نزدیکی با جمهوری اسلامی ایران در عرصه های مختلف و از جمله واردات دارو و تجهیزات پزشکی را برقرار نموده بود) و ۲- پیروزی دولت آذربایجان در جنگ دوم قره باغ و بازپس گیری مناطق اشغالی از دست ارمنستان و ۳- همه گیری کوید ۱۹ که منجر به بسته شدن مرزهای زمینی جمهوری آذربایجان با همسایگان و از جمله ایران شد، روابط تجاری دوجانبه نیز روز به روز کاهش یافته است.

هم اکنون طبق اذعان دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در رشته های پزشکی و دندانپزشکی دانشگاه دولتی نخجوان، نیاز دارویی این منطقه از برندهای دارویی کشورهای روسیه، مجارستان و بلاروس تأمین می شود و سفارش دارو از مجاری قانونی و رسمی ممنوع می باشد.

با این حال مردم جمهوری خودمختار نخجوان بنا به تجربیات گذشته، استفاده از داروهای تولید شده در ایران را به سایر برندها ترجیح داده و حتی در برخی داروخانه ها می توان داروهای تولید ایران را یافت. داروهای شیمی درمانی و تجهیزات دندانپزشکی مورد استفاده در نخجوان کاملاً ایرانی و ساخت شرکت های دارویی کشورمان می باشد. این داروها و تجهیزات اغلب به صورت تجارت چمدانی، توسط مسافرانی که از مقصد باکو از داخل خاک ایران به نخجوان سفر می کنند، به دست داروخانه های این منطقه می رسد.

در یک نگاه کلی، با عنایت به مشاهده میدانی دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در دانشگاه دولتی نخجوان، می توان به بیماری های اصلی شایع و مراجعان بیمارستانی در نخجوان به شرح ذیل اشاره نمود:

✓ بیماری های قلبی – عروقی اصلی ترین عامل مرگ و میر در نخجوان به شمار می رود.

✓ نئوپلاسم های بدخیم دومین دسته شایع ترین علل مرگ در ساختار مرگ و میر زودرس هستند.⁸

✓ همچنین با توجه به نرخ مراجعات بیمارستانی، میانگین مراجعان با علائم بیماری های عفونی و انگلی نیز مشهود است.

⁸ . <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/108491/E72376.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

✓ رتبه بعدی مرگ و میرها در نخجوان، ناشی از گرفتگی عروق و سگته مغزی است.

✓ بیماری های عفونی و انگلی نیز در این منطقه شایع است.

✓ سلامت روان و خودکشی نیز یکی دیگر از علل مرگ و میر یا مراجعات بیمارستانی است.

ملاحظات:

با توجه به آنچه گذشت و با بررسی علل مراجعات بیمارستانی و مرگ و میر در نخجوان از یک سو و قوانین مترتب با نحوه واردات دارو به این منطقه از سوی دیگر می توان پیشنهادات ذیل را جهت حضور صاحبان صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی کشورمان در نخجوان به شرح ذیل ارائه نمود:

- صد در صد مایحتاج دارویی و تجهیزات پزشکی جمهوری خودمختار نخجوان وارداتی است و هیچ کارخانه یا کارگاهی در این زمینه در منطقه فعال نمی باشد.

- تعداد بیمارستان و مراکز درمانی در این منطقه به شدت کم و علیرغم دارا بودن تجهیزات به روز دنیا، با فقدان متخصصان پزشکی و درمانی روبرو هستند.

- هزینه های درمانی در نخجوان به خاطر بار مالی بالای داروها و تجهیزات وارداتی بالاست، لذا ضرورت اتخاذ سیاست جذب گردشگر سلامت در داخل کشورمان بیش از پیش نمایان است.

- با توجه به ورود تجهیزات به روز دنیا به این منطقه (پتانسیل متصور برای طرف نخجوانی) و ظرفیت های علمی و پزشکی بالا در استان های همجوار جمهوری خودمختار نخجوان، احداث بیمارستان تخصصی در منطقه آزاد ارس پیشنهاد می گردد.

- شرکت های تولید دارو و تجهیزات پزشکی می توانند با رعایت قوانین مرتبط با صادرات دارو و تجهیزات به جمهوری آذربایجان و به ویژه نخجوان، از مزیت ارزان بودن ارسال دارو و تجهیزات و همچنین قابلیت رقابت قیمت تمام شده تولید دارو و تجهیزات در ایران در مقایسه با سایر کشورهای صادرکننده به جمهوری آذربایجان، استفاده حداکثری را بنمایند.

- سرمایه گذاری مشترک برای تولید دارو و تجهیزات پزشکی می تواند زمینه بسیار مناسب برای تجارت دارویی کشورمان در کشورهای همسایه و از جمله جمهوری آذربایجان باشد.

- با توجه به اینکه کشورمان در حوزه دانش بنیان‌ها در عرصه تولید دارو و تجهیزات پزشکی، پیشرفت‌های قابل توجهی نموده و با امعان نظر به مسائل و مشکلات تحریم‌های ظالمانه، بررسی امکان استقرار این قبیل شرکت‌ها در نخجوان و تولید محصول به نام جمهوری خودمختار نخجوان و جمهوری آذربایجان و صادرات آن به سایر کشورها، پیشنهاد می‌شود.

تهیه و تنظیم:

ولی اله حامی _ کارشناس موقت سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران در نخجوان

تیرماه ۱۴۰۳